Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi
Asia: HE 144/2022
TPA 94/2022

Eduskunnan lakivaliokunnan Lounais-Suomen poliisilaitokselta pyytämä asiantuntijalausunto hallituksen esitykseen HE 144/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain 3 luvun 11 §:n ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:n ja 5 luvun 13 §:n muuttamisesta, ja toimenpidealoitteeseen TPA 94/2022 alaikäisiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyaikojen nopeuttamisesta

Asiantuntijapyyntö:

Eduskunnan lakivaliokunta pyytää Lounais-Suomen poliisilaitokselta kirjallista asiantuntijalausuntoa.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalakia ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia. Esityksen tavoitteena on nopeuttaa lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyä. Esityksessä ehdotetaan, että esitutkinta olisi toimitettava kiireellisesti, jos epäillään alle 18-vuotiaaseen kohdistunutta seksuaalirikosta taikka alle 18-vuotiaan henkeen, terveyteen, vapauteen, yksityisyyteen, rauhaan tai kunniaan kohdistunutta rikosta. Syyttäjän tulisi näissä tapauksissa ratkaista kiireellisesti, nostaako hän syytteen, sekä nostaa syyte viivytyksettä. Tuomioistuimessa pääkäsittely olisi näissä tilanteissa aloitettava 30 päivän kuluessa asian vireille tulosta.

Hallituksen esityksen HE 144/2022 vp käsittelyyn on yhdistetty toimenpidealoite TPA 94/2022 vp. alaikäisiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyaikojen nopeuttamisesta.

Yleistä lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnasta Lounais-Suomen poliisilaitoksella:

Lounais-Suomen poliisilaitoksen lapsiin kohdistuneet rikokset on keskitetty maakunnallisiin yksiköihin Varsinais-Suomeen ja Satakuntaan, missä tut-

kintaa suorittavat lapsirikostutkintaan erikoiskoulutetut/perehtyneet lapsirikostutkijat, jotka suorittavat myös aikuisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten tutkintaa keskitetysti.

Poliisilaitos oli osallisena THL:n koordinoimassa valtakunnallisessa LASTA-hankkeessa 2014 lukien, minkä jälkeen poliisilaitokselle tehdyt lapsiin kohdistuvat kaltoinkohteluepäilyt on käsitelty LASTA-mallin mukaisesti moniviranomaisyhteistyönä. Toimintamallin ensimmäisessä vaiheessa tutkintapyynnöt on lähetetty TYKS:n sosiaalipediatrian klinikalle, mistä ne palautetaan poliisille muutaman päivän sisällä LASTA -taustakartoituslomakeen kanssa, joka sisältää mm. lapseen/perheeseen liittyvät sosiaali-, opetus- ja terveystoimen tiedot. Toisessa vaiheessa asiassa järjestetään pääsääntöisesti moniviranomaispalaveri, missä sovitaan tapauskohtaisesti kussakin yksittäistapauksessa tarkoituksenmukaisin ja lapsen edun mukaisin tutkintasuunnitelma.

Yksiköillä on käytössään konsultaatiopuhelin sidosryhmiltä tulevia yhteydenottoja varten, jolloin akuuteissa asioissa tutkintatoimenpiteet käynnistetään viipymättä viemättä asiaa LASTA -palaveriin. Turun pääpoliisiaseman lapsirikostutkintayksikössä työskentelee lisäksi TYKS:n lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian psykologi kolmena päivänä viikossa esitutkintaviranomaisen apuna mm. juttujen esiselvittelyssä ja tutkijoiden työparina lasten haastatteluissa. Yksikössä on myös paljastavaa tutkintaa suorittava poliisihenkilö, jonka toiminnan kautta on paljastettu ja tutkittu lukuisia verkkovälitteisiä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia, joissa on pahimmillaan yhdellä epäillyllä ollut toistasataa uhria.

Turun yksikössä on vuonna 2022 lokakuun alkuun mennessä kirjattu 800 ilmoitusta, joita hoitaa tällä hetkellä ryhmänjohtajat mukaan lukien 13 henkilöä poliisilaitoksen sijoitettua vuodelle 2022 yksikköön kaksi ylimääräistä tutkijaa. Avoinna olevien asioiden määrä on tällä hetkellä hieman alle 600 rikosasiaa.

Esitutkinnan viiveistä lapsiin kohdistuvissa rikoksissa:

Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan alkutoimet ja näin ollen tutkinnan turvaaminen ja lapsen henkilökohtaisesta turvallisuudesta huolehtiminen pystytään tälläkin hetkellä pääsääntöisesti aloittamaan lähes viivytyksettä pitkälle hiottujen esikäsittely ja moniviranomaisyhteistyömallien avulla.

Samalla on tunnustettava, että kokonaiskäsittelyajat esitutkintaviranomaisessa ovat liian pitkät. Merkittävin yksittäinen syy on tutkijakohtainen juttumäärä, joka on erikoistumista vaativaa ja pitkäkestoista tutkintaa tekeville henkilöille liian suuri. Liiallinen työmäärä ja rikosten luonne heijastuvat työuupumuksen aiheuttamina poissaoloina ja erikoiskoulutetun henkilöstön hakeutumisena muihin tehtäviin, mistä aiheutuvan osaamisvajeen paikkaaminen entisestään pidentää tutkinta-aikoja.

Tutkinnan kestoon ja ensivaiheen tutkinnan turvaamiseen vaikuttaa merkittävästi mahdollisuus edunvalvojan sijaisen määräämiseen väliaikaismääräyksellä perheen sisäisissä kaltoinkohteluepäilyissä. Lasta ei voida kuulla ilman edunvalvojan läsnäoloa ja tapauksissa, joissa edunvalvojan määräystä ei ole annettu väliaikaisena eikä huoltajia ole tavoitettu edunvalvojan hakemuksen tiedoksi antamiseksi, on lapsen haastattelu mahdollistunut vasta monen kuukauden viiveellä, pahimmillaan viiveet ovat olleet yli vuoden. Edunvalvojan määräämiseen liittyvät viiveet vaihtelevat merkittävästi eri käräjäoikeuksien alueella ja Oikeusministeriön rikosprosessin tehostaminen -esityksen mukaisesti asia olisi korjattava viipymättä säätämällä poliisille oikeus edunvalvojan määräämiseen väliaikaisesti.

Merkittäviä viiveitä lapsiin kohdistuvien rikosten esitutkinnassa syntyy myös KRP:n rikoslaboratorion asiantuntijalausuntojen hankkimisesta, litteroinneista, Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikön luotettavuuden- ja haitanarvio -lausuntojen hankkimisesta, lääkärinlausuntojen hankkimisesta, tulkkauksesta/kääntämisestä, kansainvälisistä oikeus- ja virka-avuista sekä näytön hankkimisen vaikeuksista asioissa, joissa ilmoitus tehdään vuosien tai vuosikymmenten kuluttua tapahtumista.

Syyttäjälaitosuudistus on lisäksi näyttäytynyt lapsirikostutkinnan kannalta vähemmän onnistuneena, koska esitutkintayhteistyölle ei löydy entiseen tapaan aikaa, koska lähin erikoissyyttäjä on Tampereella ja resurssit ovat tiukalla. Syyteharkinta-ajat vaikuttavat lapsiin kohdistuneissa rikoksissa ja seksuaalirikoksissa kasvaneen merkittävästi.

<u>Esitutkinnan toimittamisesta kiireellisesti:</u>

Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinta, vähintään tutkinnan alkutoimet, on suoritettava kiireellisesti sekä lapsen edun että tutkinnan turvaamisen kannalta. Asiasta on ohje (POL-2019-34669), jonka mukaan lapsen ollessa rikosasiassa asianosaisena esitutkinta- ja pakkokeinotoimenpiteet tulee käynnistää viipymättä.

Lapselle viipymättä suoritettavat somaattiset tutkimukset ja lapsen kuuleminen akuutisti vähentävät tahattoman ja tahallisen johdattelun vaikutusta lapsen kertomukseen ja mahdollistavat kriittiset sosiaalitoimen turvaamistoimet mm. lapsen kiireellisen sijoittamisen vakavimmissa tapauksissa. Esitutkinnan viipymätön aloittaminen mahdollistaa lisäksi asianmukaisten pakkokeinolain mukaisten pakkokeinojen käytön mukaan lukien mm. laite-etsinnät esitutkinnan ja todistelun turvaamiseksi. Ajan kuluminen aiheuttaa kaikille kuultaville, mutta etenkin nuoremmille lapsille, muistikuvien sekoittumista, yksityiskohtien ja ajankohtien unohtamista sekä lähipiirin taholta tulevaa painostusta, mikä on kokemusperäisesti tullut esiin useissa lapsen haastatteluissa, joissa lapsi kertoo, että ulkopuolisille on kielletty uhkailua ja pelottelua käyttäen kertomasta kotiasioita.

Hallituksen esitys esitutkinnan toimittamisesta kiireellisesti onkin kannatettava niiltä osin, kuin kysymys on lapsiin kohdistuvista seksuaali-, ryöstö- ja kiristysrikoksista sekä alle 18-vuotiaan henkeen, terveyteen ja rikoslain 25 luvun vapauteen kohdistuneiden rikosten osalta, joista käytännössä merkittävimpinä ihmiskauppa, lapsikaappaus, laiton uhkaus ja vainoaminen.

Rikoslain 24 luvun rikosten, kuten kunnianloukkauksen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen, osalta kysymys on kuitenkin useimmiten ”kiusaamistyyppisistä" teoista, joissa oikeudenloukkaukset eivät kohdistu henkilöön ja siten yksilön oikeussuojan ydinalueelle, jolloin kiireellisyysvaatimuksesta tulee voida perustellusti poiketa.

Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa on edellä, esitutkinnan viiveitä kohdassa, käsitellyn mukaisesti useita erityispiirteitä, jotka itsessään pidentävät tutkinta-aikoja. Lisäksi tutkinnassa käytetään menetelmiä, joiden vasteaikaan ei voida esitutkinnassa juurikaan vaikuttaa. Näin ollen on perusteltua, että esitutkinnan toimittamiselle ei säädetä kiinteää määräaikaa, vaan esitutkinnan toimittaminen säädetään suoritettavaksi esityksen mukaisesti kiireellisesti. Kiireellisyyttä arvioitaessa painoarvoa on annettava tutkinnan joutuisuudelle silloin, kun esitutkinta ei ole odotuksella esitutkintaviranomaisesta riippumattomasta syystä.

Esitutkintalain 9 luvun 4 §:n mukaisesti kaikki alle 15 -vuotiaiden haastattelut, joita on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä, 15 – 17-vuotiaiden erityisen suojelun tarpeessa olevien asianomistajien ja alle 18 -vuotiaiden seksuaalirikosten uhrien haastattelut tallennetaan ääni- ja kuvatallenteeseen. Näin ollen parhaimmassa tapauksessa uhrit eivät joudu henkilökohtaisesti käsittelemään tapahtumia muutoin kuin esitutkinnan alkuvaiheessa tapahtuneessa kuulemisessa. Muutoksenhakuvaiheessa prosessin

aikana täysi-ikäisyyden saavuttaneita henkilöitä kuullaan äärimmäisen harvoin henkilökohtaisesti. Näin ollen rikostutkinnan, syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin venyminen alle 18-vuotiaisiin kohdistuneissa rikoksissa ei ole aivan yhtä vahingollista, kuin alle 18 -vuotiaiden rikoksesta epäiltyjen tekemissä rikoksissa, joissa varhaisella puuttumisella on todettu olevan rikosten uusimisriskiä vähentävä vaikutus. Myöskään uhrien toipumisen tai terapian kannalta viiveillä ei ole vastaavaa vaikutusta, koska uhrien ei tarvitse kovinkaan todennäköisesti uudelleen palata tapahtuneeseen saatikka olla tekemisissä rikoksesta epäillyn kanssa, jos tämä on perhepiirin ulkopuolinen henkilö. 18-vuotta täyttäneiden seksuaalirikosten uhrien osalta tilanne on toinen, koska he osallistuvat pääsääntöisesti henkilökohtaisesti tuomioistuinkäsittelyyn. Poikkeuksena ovat muutamat yksittäistapaukset, joissa tuomioistuin on katsonut uhrin toipumisen vahingoittuvan, jos he osallistuvat henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin, jolloin tuomioistuin on sallinut videotallenteen esittämisen pääkäsittelyssä.

Resursseista:

Hallituksen esityksessä on arvioitu, että lakimuutos aiheuttaisi poliisille 29 henkilötyövuoden lisätarpeen. Samanaikaisesti on kuitenkin huomioitava vuoden 2023 alusta voimaan tuleva RL 20 luvun kokonaisuudistus, joka erilaisten asiantuntija arvioiden mukaan lisää merkittävästi poliisille ilmoitettavien seksuaalirikosten määrää. Uudistus kasvattaa myös tutkinta-aikoja, koska rangaistavuuden alan laajentuminen rikosten tunnusmerkistöjen muuttuessa suostumusperusteiseksi johtaa siihen, että entistä huomattavasti suurempi osa rikoksista tutkitaan loppuun asti ja lähetetään syyteharkintaan. Poliisin suorittamalla paljastavalla toiminnalla on viime vuosina saatu selvitettyä laajoja rikossarjoja ja paljastava toiminta olisikin oltava painopistealueena myös jatkossa, koska sillä pystytään tehokkaasti sekä ennalta estämään rikoksia, että saattamaan uhreja avun piiriin. Tehokkaasti suoritettuna paljastava toiminta kuitenkin sitoo huomattavan määrän resursseja. Niin ikään KRP:n CSE-tiimiltä internet -palveluntarjoajien kautta tulevien ilmoitusten määrä on jatkuvassa kasvussa ja näitä asioita tutkittaessa on löydetty lukuisia seksuaalirikosten alaikäisiä asianomistajia.

Ottaen huomioon poliisilaitoksilla jo entuudestaan tutkittavana olevat rikosasiat ja edellä mainitut seikat toimintaympäristön muutoksineen, ei hallituksen esityksessä esitettyä 29 henkilötyövuoden lisäystä voida pitää riittävänä. Sillä vastataan osittain uutena tulevaan kiireellisyysvaatimukseen, mutta sillä ei korjata jo nyt olemassa olevaa varsin haasteellista tutkintatilannetta saatikka mahdollisteta panostusta paljastavan toiminnan suorittamiseen tehokkaasti ja sen tuloksena selvinneiden rikosasioiden perusteellista tutkimista.

TPA 94/2022 vp Toimenpidealoite alaikäisiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyaikojen nopeuttamisesta:

Toimenpidealoitteessa esitettyihin seikkoihin on edellä lausutun mukaisesti suhtauduttu myönteisesti.

Johtopäätökset:

Hallituksen esityksessä ja toimenpidealoitteessa esitetyn mukaisesti Lounais-Suomen poliisilaitos kannattaa alle 18 -vuotiaisiin kohdistuneiden seksuaali-, ryöstö- ja kiristysrikoksien sekä alle 18-vuotiaan henkeen ja terveyteen sekä vapauteen kohdistuvien rikosten esitutkinnan ja syyteharkinnan toimittamista kiireellisesti ja tuomioistuinkäsittelyä 30 päivän kuluessa asian vireille tulosta.

Alle 18-vuotiaiden yksityisyyteen, rauhaan ja kunniaan kohdistuvien rikosten osalta kiireellisyysvaatimuksen säätäminen ei ole vastaavalla lailla välttämätöntä.

Uudistuksen täytäntöönpanoon on osoitettava riittävä henkilöresurssilisäys, muuten uudistuksen tavoitteet jäävät ainakin esitutkintaviranomaisen osalta toteutumatta täysimääräisesti.

Rikosylikomisario Taina Holstila

Rikoskomisario Petri Lamppu

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 10.10.2022 klo 12:37. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet Kirjoita tähän

Jakelu Kirjoita tähän tai valitse Muut toiminnot - Jakelu, Tiedoksi, Läsnä

Tiedoksi Kirjoita tähän tai valitse Muut toiminnot - Jakelu, Tiedoksi, Läsnä